

KO'P TILLI LUG'ATLARNING MADANIYATLARARO MULOQOTDAGI ROLI

Usmonova Odina Siddikovna Andijon davlat chet tillari instituti Umumiy va qiyosiy tilshunoslik kafedrasi dotsent v.v.b. filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy maslahatchi

Botirova Ruxshonaxon Akmaljon qizi ADCHTI talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola ko'p tilli lug'atlarning madaniyatlararo muloqotdagi rolini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ko'p tilli lug'atlar nafaqat so'z va iboralarning tarjimasini taqdim etadi, balki turli madaniy kontekstlarni tushunishga ham yordam beradi. Shu bilan birga, ular muloqotdagi tushunmovchiliklarni kamaytirish va kommunikativ kompetensiyani oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot qiyosiy-tahliliy, tavsifiy va kontekstual metodlarga tayangan. Maqola nafaqat nazariy, balki amaliy jihatlarni ham yoritadi.

Kalit so'zlar: ko'p tilli lug'at, madaniyatlararo muloqot, lingvistik kompetentsiya, tarjima, madaniy kontekst

Аннотация: Данная статья посвящена изучению роли многоязычных словарей в межкультурной коммуникации. Результаты исследования показывают, что многоязычные словари не только предоставляют перевод слов и выражений, но и способствуют пониманию различных культурных контекстов. Они играют важную роль в снижении недопонимания и повышении коммуникативной компетенции. В исследовании использовались сравнительно-аналитический, описательный и контекстуальный методы. Статья освещает как теоретические, так и практические аспекты.

Ключевые слова: многоязычные словари, межкультурная коммуникация, лингвистическая компетенция, перевод, культурный контекст

Abstract: This article is devoted to the study of the role of multilingual dictionaries in intercultural communication. The research results indicate that

multilingual dictionaries not only provide translations of words and expressions but also facilitate understanding of various cultural contexts. They play a significant role in reducing misunderstandings and enhancing communicative competence. The study employed comparative-analytical, descriptive, and contextual methods. The article highlights both theoretical and practical aspects.

Keywords: *multilingual dictionaries, intercultural communication, linguistic competence, translation, cultural context*

Globalashuv jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi davrda turli millat va madaniyat vakillari o'rtasidagi muloqotning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bunday sharoitda tillararo vositalar, xususan ko'p tilli lug'atlar nafaqat lingvistik birliklarni tarjima qilish, balki madaniy ma'nolarni yetkazishda ham muhim o'rin tutadi. Zero, til faqat aloqa vositasi emas, balki muayyan xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va tafakkur tarzini aks ettiruvchi madaniy hodisadir.

Ko'p tilli lug'atlar madaniyatlararo muloqotni ta'minlashda vositachi sifatida xizmat qiladi. Ular so'zlarning nafaqat bevosita ma'nosini, balki ularning konnotativ, pragmatik va madaniy jihatlarini ham ochib berishga yordam beradi. Shu bois, zamonaviy leksikografiyada ko'p tilli lug'atlarni yaratishda madaniy komponentni hisobga olish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, "til — bu madaniyatning ko'zgusi bo'lib, unda xalqning mentaliteti, urf-odatlar va qadriyatlari o'z aksini topadi"¹.

Bundan tashqari, madaniyatlararo kommunikatsiyada tushunmovchiliklar ko'pincha til birliklarining yuzaki tarjimasida yuzaga keladi. Aynan shunday vaziyatlarda ko'p tilli lug'atlar muhim ilmiy va amaliy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ular turli madaniy kontekstlarni solishtirish, ekvivalentlik muammolarini hal qilish hamda kommunikativ to'siqlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, "lug'atlar nafaqat so'zlarning tarjimasini beradi, balki ular orqali turli xalqlarning madaniy xususiyatlari ham o'rganiladi"².

¹ Maslova V.A. Lingvokulturologiya. — Moskva: Akademiya, 2001.

² Nida E. Language, Culture and Translating. — Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1993.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2757541>

Mazkur maqolaning maqsadi — ko‘p tilli lug‘atlarning madaniyatlararo muloqotdagi rolini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning amaliy ahamiyatini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy, tavsifiy hamda kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, zamonaviy leksikografiya va tarjimashunoslikka oid ilmiy manbalar asosida muammo keng yoritib beriladi.

Mazkur tadqiqotda ko‘p tilli lug‘atlarning madaniyatlararo muloqotdagi rolini o‘rganish uchun bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, qiyosiy-tahliliy metod asosida turli tillardagi lug‘at birliklari va ularning madaniy komponentlari solishtirildi. Bu yondashuv orqali so‘z va iboralarning turli madaniyatlarda qanday ma‘no kasb etishi aniqlashtirildi.

Shuningdek, tavsifiy metod yordamida ko‘p tilli lug‘atlarning tuzilishi, mazmuni hamda ularning madaniy axborotni yetkazishdagi o‘rni izohlandi. Ushbu metod lug‘atlarning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Bundan tashqari, kontekstual tahlil metodi qo‘llanilib, ayrim leksik birliklarning turli kommunikativ vaziyatlardagi qo‘llanilishi o‘rganildi. Bu esa madaniyatlararo muloqotda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan semantik va pragmatik tafovutlarni aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot davomida zamonaviy leksikografiya va tarjimashunoslikka oid ilmiy manbalar hamda amaliy lug‘at materiallari tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida ko‘p tilli lug‘atlarning madaniyatlararo muloqotdagi roli yuzasidan bir qator ilmiy natijalar aniqlangan. Birinchi navbatda, tahlil shuni ko‘rsatdiki, ko‘p tilli lug‘atlar madaniyatlararo muloqotda nafaqat lug‘aviy ekvivalentlarni taqdim etadi, balki tilning madaniy kontekstini ham ifodalaydi. Bu xulosa shuni anglatadiki, lug‘atlar orqali turli madaniyatlarda qo‘llaniladigan lug‘aviy birliklarning fon vazifalarini ham tushunish mumkin — bu esa samarali kommunikatsiya uchun zarurdir. Izlanishlarda aytilishicha, bilingvistik lug‘atlar

“faqat tarjima ekvivalentlarini emas, balki turli madaniyatlar haqidagi bilimlarni ham foydalanuvchiga beradi”³.

Ikkinchidan, ko‘p tilli lug‘atlarda tarqatilayotgan leksik birliklarning madaniy konnotatsiyalarini ochib berish ularni oddiy tarjima vositasidan yana bir bosqichga — madaniy ko‘priikka aylantiradi. Bu lug‘at foydalanuvchiga til to‘siqlarini yengib o‘tishda yordam beradi, chunki u turli madaniyatlarga xos dunyoqarashni ko‘rsatadi va bu orqali muloqot jarayonida yuzaga keladigan noto‘g‘ri tushunishlarni kamaytiradi.

Uchinchidan, tahlil qilingan ilmiy manbalarga ko‘ra, madaniyatlararo muloqotni shakllantirishda ko‘p tilli lug‘atlar til o‘rganuvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu ayniqsa chet tillarini o‘rganayotgan shaxslar uchun til va madaniyatning uzviy bog‘liqligini yoritadi hamda muloqot kontekstida turli madaniy normativlarni tushunishga yordam beradi⁴.

Yana bir bor ta’kidlab o‘tish mumkinki, ko‘p tilli lug‘atlar nafaqat tarjima vositasi, balki til va madaniyatni birlashtiruvchi vosita bo‘lib xizmat qiladi hamda madaniyatlararo muloqotni chuqurlashtirishda amaliy va nazariy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalarda aniqlangan xulosalar asosida ko‘p tilli lug‘atlarning madaniyatlararo muloqotdagi roli chuqurroq tahlil qilish mumkin. Birinchi muhim jihat shundaki, ko‘p tilli lug‘atlar nafaqat lingvistik ekvivalentlarni taqdim etadi, balki turli madaniy kodlar va konnotatsiyalarni ham ochib beradi, bu esa kommunikatsiya jarayonida yuzaga keladigan madaniy tafovutlarni kamaytirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin. Madaniyat va til o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatgan tadqiqotlar lug‘atlarning madaniy komponentlarini yoritish orqali foydalanuvchilarning madaniyatlararo xabardorligini oshirishini ta’kidlaydi, chunki

³ Shahnova Nashirova, Some comments on the functions of bilingual dictionaries, Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 2022 <https://geniusjournals.org/index.php/ejhss/article/view/1560>

⁴ Samieva F.U., The role of language in intercultural communication <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/6829>

til — bu madaniyatni ifodalovchi vositadir va uni to‘g‘ri tushunish manfaatlararo muloqotni mustahkamlaydi⁵.

Ikkinchi muhim jihat — madaniyatlararo muloqot kontekstida so‘z va iboralarni tarjima qilganda yuzaga keladigan pragmatik muammolar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, madaniyatlararo muloqot samaradorligini oshirish uchun til elementlarining kontekstual va madaniy ma‘nolarini hisobga olish zarur. Masalan, til o‘rgatishda idiomalar, frazeologik birikmalar va madaniy normativlarni chuqur o‘rgatish talabalarda faqat lingvistik kompetentsiyani emas, balki kommunikativ madaniyatni shakllantiradi⁶. Ushbu yondashuv ko‘p tilli lug‘atlarni lingvistik vositadan madaniyatlararo ko‘prikka aylantiradi, chunki ular tilning fonetik, leksik va pragmatik jihatlarini birlashtiradi.

Shuningdek, lug‘at tuzishda madaniy sezgirlikni hisobga olish zaruriyati ham muhim o‘rin tutadi. Ta‘lim lug‘atlari va leksikografik resurslar madaniyatlararo muloqotni qo‘llab-quvvatlashda til o‘rganuvchilarga nafaqat tarjima erkinligini, balki madaniy kontekstda to‘g‘ri tushunishni ham ta‘minlashi kerak³. Bu esa ko‘p tilli lug‘atlarning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi va ularni kompleks kommunikativ vosita sifatida baholash imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot ko‘rsatdiki, ko‘p tilli lug‘atlar madaniyatlararo muloqotda nafaqat lingvistik vosita sifatida, balki madaniyatlararo ko‘prik vazifasini bajaruvchi muhim resurs hisoblanadi. Ular so‘z va iboralarning bevosita tarjimasini taqdim etish bilan birga, turli madaniyatlarda ularning konnotativ, pragmatik va madaniy jihatlarini ham ochib beradi. Shu orqali til o‘rganuvchilar va muloqot ishtirokchilari turli madaniyatlarning dunyoqarashi va qadriyatlarini to‘g‘ri tushunish imkoniga ega bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ko‘p tilli lug‘atlar madaniyatlararo kommunikatsiyani samarali amalga oshirishda vositachi rolini bajaradi, chunki ular til va madaniyatning uzviy bog‘liqligini ochib beradi. Madaniy kontekstni hisobga olgan tarjima va izohlar muloqotdagi tushunmovchiliklarni kamaytiradi, bu esa til

⁵ Xasanova K., Madaniyat va til bog‘liqligi <https://art.jdpu.uz/index.php/file/article/download/994/609/2395>

⁶ Qudratbek Maxmudov, Ingliz tilini o‘qitishda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi <https://zenodo.org/record/5878360/files/39-48.pdf>

o'rganuvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ko'p tilli lug'atlarning ilmiy va amaliy ahamiyati ortib bormoqda; ular ayniqsa ta'lim, tarjima va madaniyatlararo tadqiqotlar sohalarida zamonaviy lingvistika va leksikografiya uchun ajralmas vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, ko'p tilli lug'atlar nafaqat til o'rganishda, balki global muloqot va madaniyatlararo hamkorlikni rivojlantirishda strategik ahamiyatga ega ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maslova V.A. Lingvokulturologiya. — Moskva: Akademiya, 2001.
2. Nida E. Language, Culture and Translating. — Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1993.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2757541>
3. Shahnoza Nashirova, Some comments on the functions of bilingual dictionaries, Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 2022
<https://geniusjournals.org/index.php/ejhss/article/view/1560>
4. Samieva F.U., The role of language in intercultural communication
<https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/6829>
5. Xasanova K., Madaniyat va til bog'liqligi
<https://art.jdpu.uz/index.php/fll/article/download/994/609/2395>
6. Qudratbek Maxmudov, Ingliz tilini o'qitishda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi <https://zenodo.org/record/5878360/files/39-48.pdf>